

RIJEČ

GRAČANIČKI GLASNIK
časopis za kulturnu historijuBroj 49
Godina XXV
Maj, 2020.
[str. 127-131]

© Monos 2020

Priča o svestranom entuzijasti: Smail Terzić

Dr. sc. Melida Travančić

Smail Terzić (1940-1999) jedan je od istaknutih kulturnih djelatnika u Tešnju od šezdesetih do devedesetih godina prošlog stoljeća. On je pjesnik, fotograf, pripovjedač, glumac, urednik, voditelj i novinar. Objavio je zbirku poezije, dvije knjige o osnivanju i radu pozorišta u Tešnju, kao i knjigu o pjesniku Musi Čazimu Čatiću, otkrivajući detalje iz njegovog života. Sve su to danas izuzetno vrijedna svjedočanstva o razvoju kulture u prošlosti, ali i svjedočanstva o upornosti, istraživanju i radu pojedinca kakav je bio Terzić. Cilj rada jeste dati što vjerodostojniji portret Smaila Terzića, istaknutog kulturnog djelatnika, dok, s druge strane, cilj je osvijetliti i vrednovati njegov doprinos razvoju kulture sa akcentom na pozorištu, u čijem razvoju je višestruko učestvovao, preciznije fokus je na društvenom i kulturnom životu navedenog perioda. Kroz cijeli angažman i rad u kulturi ovog čovjeka vodi entuzijazam, on je u potpunosti posvećen svom poslu, on konstantno bilježi i zapisuje sve što se događa i od toga oblikuje priču, uvijek stavljajući interes zajednice u prvi plan, radeći na afirmaciji kulture i grada Tešnja kako u BiH, tako i van njenih granica.

Ključne riječi: Smail Terzić, kultura, Tešanj, pozorište, poezija, tradicija, entuzijazam, novinarstvo

Smail Terzić (1940-1999) po mnogo čemu je neobična i svestrana ličnost. Prije svega, kulturni poslenik, pozorišni djelatnik, arhivista, hroničar grada, novinar, jedan od osnivača Radio Tešnja,¹ voditelj i urednik. On je i pjesnik, a niz godina bavio se dramskim amaterizmom, glumio, režirao i veoma često postavljao scenografije u Amaterskom pozorištu Tešanj. Možda je najbolje u jednoj rečenici objediniti sve ono što je bio ovaj izuzetni čovjek, i možda je najispravnije, bez pretjerivanja, ka-

1 24. 1. 1969. godine počelo je emitovanje eksperimentalnog programa Radio Tešnja, putem predajnika ručne izrade koji je napravio Željko Matić iz Teslića. Smail Terzić bio je prvi voditelj i urednik Radio Tešnja. Program je trajao 30 minuta, a potom 60, pa 120 minuta, da bi od 1. 11. 1975. godine program trajao od 12 do 16 h.

RIJEČ

zati da je on animator kulturnog života Tešnja. Terzić je čovjek koji, metaforički kazano, hodi od jednog kraja grada do drugog i bilježi svaki detalj, bilježi svakodnevicu, oslikava ljude i njihov život. On to radi olovkom i foto-aparatom. On je grad, i grad je on. To je cijeli njegov egzistencijalni prostor. Smail Terzić je bio neko ko je svim viđenijim posjetiteljima Tešnja, bilo da su novinari, književnici, dramski i drugi umjetnici ili ljudi iz društveno-političkog života, poželio dobrodošlicu, pružao im podatke o gradu i upoznao ih s ovim mjestom.

Cilj ovoga rada je dati što vjerodostojniji portret jednog od istaknutih kulturnih djelatnika, čovjeka koji je život posvetio istraživanju, pisanju, afirmaciji umjetnosti i grada Tešnja. S druge strane, cilj je osvijetliti i vrednovati njegov doprinos razvoju kulture sa akcentom na pozorištu, u čijem razvoju je višestruko učestvovao (i radom, ali i putem objavljenih knjiga), tačnije ovdje je fokus na društvenom i kulturnom životu prošlog stoljeća. Kroz cijeli angažman i rad u kulturi ovog čovjeka vodi entuzijazam, on je u potpunosti posvećen svom poslu, on konstantno bilježi i zapisuje sve što se događa i od toga oblikuje vlastitu priču, a da li ona bila novinarska ili umjetnička to i nije mnogo važno, važno je da poruke iz Tešnja šalje u "eter". Na taj način predstavlja grad drugima, glas o malom gradu u BiH daleko dopire, mnogi će u njega dolaziti i mnogi će o ovom gradu pisati, a sve zahvaljujući Terziću,² čovjeku koji je radio za opće dobro, sebe i vlastiti interes stavljao uvijek u drugi plan.

I njegova knjiga poezije *Istina u revoltu* počinje pjesmom naslovljenom "Mom gradu", u kojoj svaki stih poziva da se dođe i da se uživa u magiji i drevnosti Tešnja. Sti-

hovima se Terzić, po prvi puta odvaja od realnosti i prelazi u imaginarni prostor umjetnosti, u kojem dominira govor o gradu i njegovim ljudima, sada samo transformirano u poetski diskurs, pa će na kraju, više za sebe, a onda i za svijet konstatirati "grad je moj i ja ga volim" –efektno, bez mnogo riječi kazao je istinu o sebi. I to ne samo pjesmama koje su o Tešnju, nego i cijelom knjigom, kroz koju se provlači poseban, drugačiji ni sa čim uporediv bosanski, ili ako baš želimo biti precizni, te ga svesti na lokalno, pa zašto ne kazati i autentični tešanjski duh.

*Dodite, prijatelji, ako volite
tišinu grada
i osmijeh nepoznate djevojke.
Dodite prijatelji,
i uživajte u drevnosti,
divite se ljepoti,
kao seljak
bogatom klasu žita.³*

Osnovnu školu i nižu realnu gimnaziju Terzić je završio u Tešnju, te je pohađao molerski zanat kod majstora Steve Matkovića. Prvi razred Učiteljske škole završio u Derventi, ali zbog finansijske situacije školovanje nastavlja u Maglaju, gdje 1960. završava Srednju poljoprivrednu školu. Vanredno je studirao i završio Višu pedagošku školu u Sarajevu, a zatim vanredno završava i Filološki fakultet u Beogradu. Njegova sklonost pisanju riječi, u ovom slučaju novinarstvu, datira još iz srednjoškolskih dana, kada uređuje list *Neven*, jedan od prvih pet listova u BiH, koji 1958. pokreće Aleksej Nejman. Smail Terzić pokrenuo je šaljivi list *Bockalo* 1973. koji pod njegovim uredništvom izlazi sve do 1976. Bio je dopisnik velikog broja novina: *Oslobodenje*, *Glas komunara*, *Svijet*, *Jež*, *Odjek*, *Zadrukar*, *Večernje novosti*, *Politika*, *Prosvjetnik*

2 Ne postoji nijedan književnik, novinar, glumac, umjetnik ili istaknuti kulturni djelatnik koji je došao u Tešanj, a da nije zapisao (svako spram svojim mogućnostima) lirske zapise ili svjedočanstvo o ovom gradu. Nekada su umjetnici pisali ponukani doživljajem Tešnja, a nekada i na nagovor Terzića, koji je ta svjedočanstva čuvao, pretpostavljamo sa željom da ih jednom publikuje kao knjigu. Svi ovi zapisi sačuvani su u ličnoj arhivi Smaila Terzića koja se nalazi u porodičnoj kući u Tešnju, a koju nam je na uvid ustupila njegova supruga Zulejha Terzić.

3 Smail Terzić: *Istina u revoltu*, Tešanj: Narodni univerzitet, 1971, str. 7.

list, VEN, također, pisao je za Radio Sarajevo i TV BiH, te je objavljivao i priloge u *TRN-u* (Tešanske ratne novine). Nekoliko godina radio je u osnovnoj školi kao nastavnik, a kasnije kao referent za informisanje u tešanskoj firmi "Pobjeda", gde je pokrenuo i uređivao fabrički list *Unis-Pobjeda*. Treba napomenuti da je Terzić pripremio i uredio veliki broj knjiga i publikacija koje su objavljene u izdanju Narodnog univerziteta Tešanj.

Nema oblasti o kojoj Smail Terzić nije pisao i slao svoje izvještaje iz Tešnja i o Tešnju po cijeloj BiH, a veoma često i regionu. Objavio je veliki broj priloga iz kulture, sporta, privrede, ponekad i politike, ali je s velikom ljubavlju pisao i o životu običnih ljudi. On je prikupio i mnoštvo fotografija i tekstova različitih žanrova o Tešnju, Tešnjacima, kao i raznim aktivnostima u gradu i njegovoj okolini. Za svoj rad dobitnik je velikog broja nagrada, priznanja, diploma i plaketa, među kojima je i najznačajnija nagrada zajednice–Septembarska povelja grada Tešnja. Smail Terzić objavio je knjigu poezije *Istina u revoltu* (1971.), dvije knjige iz pozorišne djelatnosti u Tešnju, sa akcentom na pregledu pozorišnog života od njegovih početaka do šezdesetih godina (u kojima živi i piše), a to su knjige *Stotinu godina amaterske pozorišne djelatnosti u Tešnju* (1965.) i *Amatersko pozorište Tešanj 1953-1968*. (1968.). U suradnji sa Munibom Maglajlićem priredio je knjigu *Sa gornjeg čardaka* (1976.), riječ je o 120 pjesama iz zbirke Saliha Mešića (narodne pjesme, balade, sevdalinke i romanse), te je objavio i knjigu naslovljenu *Musa Ćazim Ćatić* (1996.)⁴, u kojoj donosi sve vezano za život jednog od najznačajnijih bh. pjesnika. To je knjiga koju je pisao skoro 30 godina (od 1964. do 1995.). Tematika i sadržaj knjiga o pozorištu, ali i pjesniku Ćatiću vrijedan su

doprinos razvoju kulture ovoga grada. Terzić pred sebe postavlja jedan od najtežih zadataka–istraživati kulturnu prošlost lokalne zajednice, a jedino što ima i od čega polazi jeste posvećenost kulturi i umjetnosti. On je čovjek koji njeguje i afirmira kulturne vrijednosti i tradiciju, on zna da je kultura osnovna ljudska potreba i da je ona osnovna komponenta razvijenog društva, odnosno da se i razvoj jednog društva mjeri posvećenošću vlasti, ali i ljudi kulturi. Jer kultura je, kako navodi Thomas Carlyle, proces kojim čovjek postaje sve ono za što je stvoren da može postati. Neophodno je poznavati prošlost, sa posebnim akcentom na upoznavanju prošlosti lokalne zajednice, kako bismo spoznali sebe i svijet oko nas, to je ono osnovno što nam svojim knjigama i svojim radom nastoji poručiti Terzić.

Prva knjiga Smaila Terzića *Stotinu godina amaterske pozorišne djelatnosti u Tešnju* kako joj i sam naslov kaže nastala je tim povodom,⁵ a posrijedi je obilježavanje stotinu godina od izvođenja prve pozorišne predstave u BiH, koja je izvedena 23. 5. 1865. u gradu Tešnju. Riječ je o Hebelovoj *Juditi*, predstava je izvedena u organizaciji Steve Petranovića, a godinu dana kasnije odigrani su i Šilerovi *Razbojnici*. Knjiga po obimu nije velika, bliža je publikaciji (ili katalogu) ima svega 45 stranica, ali njen sadržaj je bogat i raznovrstan, te sa ove vremenske distance jako značajan. U njoj su skupljeni tekstovi iz novina, izvještaji, članci o pozorištu, mnogo se pisalo o prvoj pozorišnoj predstavi u Tešnju koja je bila i jedna vrsta iznenađenja (zašto ne kazati i šoka) u javnosti, sa posebnim akcentom na to da je predstava odigrana u Tešnju, a ne u nekom većem gradu, svojevrsnom kulturnom centru. Tu su, dakako članci i mišljenja drugih o Stevi Petranoviću, njegovom dolasku u Tešanj, njegovom radu,

4 Sve navedene knjige Smaila Terzića objavljene su u izdanju Narodnog univerziteta iz Tešnja, osim knjige *Musa Ćazim Ćatić* koja je objavljena u izdanju Bosanske riječi (Tuzla–Wuppertal).

5 S početka knjige, kao svojevrsna napomena stoji da je više povoda za njeno objavljivanje, tako da pored stotinu godina od izvođenja prve predstave u Tešnju, a time i u cijeloj BiH, te godine obilježavalo se 50 godina od smrti pjesnika Muse Ćazima Ćatića i 20 godina od oslobođenja zemlje od neprijatelja.

pozorišnim predstavama, ali je fokus općenito na buđenju kulturnog života, kako u BiH, tako i u Tešnju. Ova knjiga nastoji obuhvatiti stotinu godina pozorišnog, ali i kulturnog života jednog grada, ona donosi kratki pregled najznačajnijih kulturnih događaja u jednom mjestu. Period od stotinu godina je veliki i o njemu bi se sasvim sigurno mogla napisati i monografska publikacija, ali Terzić tome ne pretendira, on nema tih ambicija, nego nastoji prikazati najznačajnije ljude i događaje iz tog perioda, ne samo u pozorištu, nego i u drugim oblicima umjetnosti, praveći sojevrnsnu digresiju, jer bez obzira na naslov, ovo nije isključivo publikacija o pozorištu, nego su to više zabilježbe pojedinca, koje su često i dokumentovane. Tako da se ne drži striktno pozorišta, na što nas upućuje naslov, nego u knjigu uključuje i nekoliko crtica o pjesniku Čatiću, niže događaje, iznosi značajne podatke o broju odigranih predstave i učešću glumaca (amatera) u njima, govori o otvaranju čitaonice, pokretanju kulturnog života grada, o početku rada udruženja "Bratstvo" i njegovim članovima, koji će kasnije postati incijatori osnivanja Amaterskog pozorišta u Tešnju koje i danas radi. Na kraju knjige donosi i sjećanja, odnosno riječ drugih o tešnjaškom pozorištu i kulturnom životu, i to je svojevrsni zapis o gradu i njegovim ljudima.

Druga knjiga o pozorištu Smaila Terzića *Amatersko pozorište Tešanj 1953-1968.* svojevrsni je nastavak prve, s time da je ovdje fokus, kako je već i nagoviješteno, na osnivanju i radu Amaterskog pozorišta u Tešnju. Odmah s početka donosi dokument, odnosno pismo zamolbe za osnivanjem amaterskog pozorišta koje su članovi Upravnog odbora udruženja "Bratstvo" uputili vlastima, uz obećanje da će to pozorište biti uvršteno "u red najboljih amaterskih pozorišta u našoj Republici".⁶ Pozorište je osnovano 1953, a obećanje ispunjeno u godinama koje su uslijedile. Nakon teksta o osnivanju i dokumenata o tome, Terzić donosi

sjećanja onih koji su bili incijatori ove ideje, on vjerodostojno prikazuje ljude, ushićenje pred jednim takvim velikim i značajnim projektom za zajednicu kao što je osnivanje pozorišta. Njihov govor koji prenosi u knjigu, zapravo nam je i najbolji pokazatelj posvećenosti razvoju zajednice i njene kulture. S druge strane, pokazatelj je i toga kakve su kulturne prilike vladale u Tešnju, godinama unazad, posvećenost i ljubav prema kulturi i umjetnosti, u ovom gradu su uvijek bile u prvom planu. I u ovoj knjizi, kao i u prethodnoj, donosi novinske izvještaje o pozorištu, predstavama, glumcima, zatim tu su izvještaji sa festivala amaterskog pozorišta koji se organizira u Tešnju, koje objavljuju svi značajni listovi: *Oslobođenje*, *Svijet*, *Glas komune*, *Arena*, *Odjek*, a izvještaji o pozorištu i njegovom radu mogli su se čuti i na talasima Radio Sarajeva i Radio Beograda.

Ova knjiga, generalno posmatrajući, donosi veliki broj podataka, krenuvši od osnivanja i rada Amaterskog pozorišta Tešanj kroz prvih petnaest godina, zatim tu je mnogo podataka o pozorišnim predstavama i raznim gostovanjima. U dijelu naslovljenom *Prilozi* nalazi se veliki broj dokumenata iz arhive pozorišta, isječki iz štampe, veliki broj fotografija i plakata za predstave. A jedan od posljednjih dijelova knjige jeste o ljudima, Terzić donosi biografije istaknutih pojedinaca u pozorišnom životu Tešnja, odnosno to su ljudi koji su najviše zaslužni za razvoj kulturnog života grada, i ne samo biografske podatke, on precizno oslikava i karaktere tih pojedinaca. Njihove kratke biografije svojevrsni su prilog pozorišnom životu grada, jer ovdje je riječ o pojedincima, a nerijetko i o cijelim porodicama koje su bile posvećene pozorištu i na razne načine doprinijele njegovom razvoju. Osim što kroz njihove živote i rad upoznajemo istinsku posvećenost kulturi, pozorišnom životu, umjetnosti općenito, mi sa današnje pozicije "susrećemo" ljude kojih više nema, ali su oni tu, u knjizi, tako da su i danas prisutni, i danas su

6 Vidjeti više u: Smail Terzić: *Amatersko pozorište Tešanj 1953-1968.*, Tešanj: Narodni univerzitet, 1968, str. 17.

dio Tešnja i njegovog života. Nekoliko je po svemu neobičnih ličnosti, koje će trajno ostati u memoriji grada: predsjednik Skupštine općine Salih Sarić (glumac-amater), Milovan Pavličić (učitelj), Dušan Jerković (glumac, redatelj, pisac), Meho Bajraktarević (nastavnik, umjetnik), Vahida i Đoko Vasiljević, Mustafa Čeman, Mehmedalija Bajraktarević Cale i dr. Također je zanimljiv dio naslovljen *Anekdote iz amaterskog života* u kojem donosi upravo neke od najupečatljivijih smiješnih situacija u kojima se našla pozorišna družina iz Tešnja.

Dvije knjige o pozorištu Smaila Terzića napisane su iz pozicije svjedočanstva, odnosno iz vlastite memorije, što se ogleda kroz istraživanje i pisanje o pozorištu, o njegovom razvoju, jer Terzić u njegovom radu i aktivno sudjeluje (i kao redatelj, scenograf, glumac). Knjige nisu samo zbir informacija o pozorištu, kazuju i mnogo više, pokazatelj su na koji način se razvijao kulturni život, govore o kontinuitetu kulture i kulturnim prilikama grada čiji je važni dio bio i Smail Terzić, čovjek čiji se rad ne može (i ne smije) ni potisnuti ni zaboraviti.⁷ Terzić ispunjava ono što kultura i jeste u najširem smislu, a to je čovjekovo kreativno ostvarenje u odnosu na ono što je stvorila priroda. On svojim knjigama, njihovim sadržajem i cjelokupnim radom u oblasti kulture i umjetnosti, prenosi svoje znanje, ideje, vrednuje stvari, ljude i događaje, te pomaže i nama danas da razumijemo cijeli jedan društveni kontekst oblikovan u prošlosti. A knjiga, odnosno pisana riječ značajna je i za budućnost, za generacije koje dolaze, jer riječ svoju snagu vremenom ne gubi, nego ostaje svjedok jednog vremena i svjedok požrtvovanosti pojedinca, kakav je bio Smail Terzić.

LITERATURA

1. Sa gornjeg čardaka: 120 pjesama iz zbirke Saliha Mešića (priredili: Munib Maglajlić i

Smail F. Terzić), Tešanj: Narodni univerzitet, 1976.

2. Terzić, Smail: Stotinu godina amaterske pozorišne djelatnosti u Tešnju, Tešanj: Narodni univerzitet, 1965.
3. Terzić, Smail: Amatersko pozorište Tešanj 1953-1968., Tešanj: Narodni univerzitet, 1968.
4. Terzić, Smail: Istina u revoltu, Tešanj: Narodni univerzitet, 1971.
5. Terzić, Smail: Musa Ćazim Ćatić, Tuzla-Wuppertal: Bosanska riječ, 1996.

SUMMARY THE STORY OF A VERSATILE ENTHUSIAST: SMAIL TERZIĆ

Smail Terzić (1940-1999) was one of the prominent cultural workers in Tešanj from the 1960s to the 1990s. He was a poet, photographers, narrator, actor, editor, presenter and journalist. He published a book of poetry, two books on the foundation and activity of the theater in Tešanj, as well as a book on the poet Musa Ćazim Ćatić, revealing details from his life. All of these books are extremely valuable testimonies on the development of culture in the past, but also proof of persistence, research and the work of an individual such as Terzić. The aim of this paper is to give a portrait of Smail Terzić that is as credible as possible, the account on a prominent cultural worker, while, on the other hand, the goal is to highlight and evaluate his contribution to the development of culture, with an emphasis on theater, the development of which he was a great part of many times. To be more precise – the focus is on the social and cultural life of that period. The whole engagement of this man, his activity in cultural works is marked and led by enthusiasm, he is fully committed to his work, he constantly records everything that happens and shapes a unique story from it, always putting the interest of the community first, work to affirm culture and the city of Tešanj in Bosnia and Herzegovina as well as abroad.

⁷ Na sreću, tu su pojedinci koji su prepoznali vrijednost i značaj ličnosti i rada Smaila Terzića, te je u decembru 2019. povodom obilježavanja dvadeset godina od njegove smrti JU Muzej Tešanj upriličio izložbu *Priča o čovjeku: Smail Terzić (1940-1999)* autorice mr. Mense Mujkanović.